

Valér Veres, Tivadar Magyari (editori),
*Tanulmányok Venczel József munkásságáról –
Az erdélyi magyar társadalomkutatás kezdetei*
[*Studii despre opera lui József Venczel –
Începuturile cercetării sociale din Transilvania*],
Editura Institutului pentru studierea Problemelor
Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014, 118 p.

Cartea prezentată în recenzie de față este, de fapt, un volum de studii care are ca scop înfățișarea și analiza diferitelor aspecte ale operei lui Venczel. Acest volum conține prelegerile prezentate la conferința organizată la Cluj-Napoca (o altă conferință a fost organizată la Miercurea Ciuc, locul de naștere a lui József Venczel) cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Venczel. Fiind o conferință de „omagiere”, studiile prezentate variază între diferitele domenii științifice, singura legătură dintre ele fiind faptul că prezintă un aspect aparte, un context specific sau reflecții asupra posibilului mesaj al operei lui Venczel pentru oamenii de știință contemporani, în special celor care aparțin sociologiei sau științelor sociale.

Așadar, volumul conține șase studii, primul fiind intitulat „Viața și opera lui Venczel József”, semnat de Tivadar Magyari. Studiul oferă o imagine de ansamblu asupra operei lui Venczel. Contribuția nu se rezumă însă la prezentarea seacă a principalelor momente din viața lui Venczel, ci, în unele cazuri, oferă și detalii legate de contextul istoric, politic și social, prin care cititorul poate să înțeleagă mai bine unele decizii și direcții urmate de Venczel. Însușind opera lui Venczel, Magyari enumeră trei domenii specifice care se aflau în centrul intereselor lui Venczel. Prima direcție o reprezintă rolul și scopul clasei de mijloc, în special într-o societate care s-a găsit brusc în situația de a fi minoritară. Din perspectiva lui Venczel, acest strat era menit să

îndeplinească vocația de a coordona formarea noii identități în cadrul social și politic schimbat, având în vedere că elita din cadrul minorității nu avea puterea și influența necesare. A doua temă importantă este analiza structurii agrare, dat fiind faptul că majoritatea – cca 72% – maghiarilor din Ardeal trăia în zona rurală. Ca urmare, înțelegerea metodelor și a mentalităților legate de munca agricolă, cunoașterea politicilor agrare, a modelelor de moștenire etc. puteau contribui la o mai bună înțelegere și, în final, la elaborarea unei politici agrare adecvate și apropiate de cerințele realității economice și sociale. A treia problemă a fost analizarea mișcărilor demografice, mai ales cele legate de migrația populației. Această mișcare era detectată printr-o metodă aparte a lui Venczel care încerca să reconstruiască arborii genealogici ai familiilor dintr-o comună, determinând astfel evoluția demografică a familiilor sau, mai precis, a neamurilor.

Un alt aspect important al studiului este reflecția asupra sociologiei maghiare din Ardeal, autorul constatând faptul că, de la Venczel și până în anii 1990, nu se găsea niciun sociolog maghiar, în sensul propriu-zis al cuvântului – nici în mediul universitar, nici în diferitele redacții și edituri. În acest sens, Venczel poate fi considerat ca „premergătorul” sociologiei maghiare din Transilvania, care a inițializat și formalizarea sociologiei ca știință universitară.

Al doilea studiu poartă titlul „Mediul bucureștean al stagiului lui Venczel József”,

semnat de Zoltán Rostás, și prezintă contextul social-profesional și politic în care Venczel și-a desfășurat stagiul de un semestru la București. Aici trebuie menționat faptul că Venczel, cu acceptul și suportul lui Dimitrie Gusti, la invitația lui Traian Herseni, a petrecut al doilea semestru al anului universitar 1935–1936 la București. Studiul lui Zoltán Rostás însumează acele evenimente marcante din Bucureștiul anului 1936, care au influențat – direct sau indirect – evoluția lui Venczel pe parcursul acestui stagiului. Autorul relevă importanța organizațiilor în context, cu precădere a Institutului Social Român. Această instituție era un fel de „hub” al vremurilor respective, adunând atât personajele politice și oamenii de știință, cât și sursele de finanțare necesare pentru realizarea cercetărilor, respectiv prelucrarea datelor din campaniile monografice precedente.

Ceea ce a putut să experimenteze Venczel în București era acest avânt extraordinar al instituțiilor conduse de Dimitrie Gusti: Institutul Social Român, Fundația Culturală Regală, crearea unor noi reviste dedicate exclusiv prezentării rezultatelor cercetărilor monografice și temelor de interes sociologic, respectiv pregătirea și inaugurarea Muzeului Satului din București. Mai mult, în vara anului 1936 participă la campania monografică realizată la Șanț, experimentând și metoda monografică însușită până la data respectivă numai din manualele și din materialele adunate cu prilejul altor campanii monografice.

Al treilea studiu este semnat de Valér Veres și este intitulat „Curs litografiat de Statistică Socială de Venczel József, la Universitatea Bolyai”. După cum am arătat în studiile precedente (Telegdy, 2015), Venczel era adeptul metodelor cantitative din cadrul metodei de cercetare monografică. Ca urmare, când a reînceput organizarea Universității Bolyai din Cluj, în 1945, Venczel, pe lângă alte funcții a fost numit și profesor al Facultății de Drept și Economie Politică. Sociologia era predată și în cadrul Facultății de Litere și Filozofie, dar manualul prezentat era dedicat numai studenților de la Facultatea de Drept și Economie Politică.

Autorul studiului, prin metoda analizei de conținut, ajunge la concluzia că manualul – atât partea teoretică, cât și cea de metodologie – se bazează pe discursul științific al anilor 1940. Totodată, autorul ajunge la concluzia că acest manual abordează mai multe teme sociologice, predate în vremurile noastre separat, cum ar fi demografia sau studiul populației, respectiv stratificarea socială. Totodată, Venczel, în manualul său, folosește în continuare metoda însușită la București, deoarece, pe lângă prezentarea datelor din Transilvania, prezintă date și din alte regiuni istorice și din alte țări, ajutând la o mai bună înțelegere a datelor și oferind un sprijin în interpretare cu ajutorul comparațiilor.

Al patrulea studiu poartă titlul de „Ipoteze și Interferențe” și este semnat de László Nándor Magyari. Studiul se bazează pe o problematică centrală și aparent statornică în timp care a fost analizată cu rigurozitatea științelor sociale prima oară în acea perioadă, cu obiectivitate și cu ajutorul perspectivei caracteristice metodei monografice, de către Venczel: problematica (e)migrării masive din Ținutul Secuiesc. Autorul ia în considerare rezultatele lui Venczel, care determină problema emigrației – în spiritul paradigmei monografice – prin incongruența manifestărilor economice cu cadrul biologic, pe care o percepe ca posibilă explicație și în cazul valurilor de emigrare contemporane. Mai concret, în interpretarea lui Venczel capacitatea de susținere a terenului agricol din Secuime este depășită de presiunea demografică, și, cum majoritatea oamenilor voia să trăiască din agricultură, practic nu exista suficient pământ agricol pentru a susține această năzuință. Ca urmare, cel puțin o parte dintre cei fără posibilități economice reale de supraviețuire vor părăsi locul natal. Autorul studiului testează ipotetic aceste rezultate pentru a căuta modele de explicare pentru noile valuri de emigrare din zona analizată.

Studiul următorul este semnat de Balázs Telegdy și poartă titlul de „Impactul Școlii de Sociologie de la București asupra metodologiei lui Venczel József”. Autorul acestui studiu se concentrează asupra acelor factori

care l-au influențat într-un mod marcant pe József Venczel în drumul său de a deveni adept al metodei monografice elaborate de către membrii Școlii Sociologice de la București. Pentru a depista principalele „stații” din viața profesională al lui Venczel, autorul ia, în ordine cronologică, acele publicații care au croit acest parcurs științific, început la Miercurea Ciuc și terminat la București. Autorul, cu ajutorul metodei de analiză calitativă a conținutului, detectează acele referiri, idei și gânduri din articolele semnate de Venczel care fac o trimitere directă sau indirectă către metoda monografică. Din acest studiu aflăm că această perioadă inițială, care culminează cu vizita lui Venczel la București, este una relativ scurtă deoarece Venczel întâlnește indirect metoda monografică în toamna anului 1930, iar în luna ianuarie sau februarie a anului 1936 primește deja invitația Școlii Sociologice de la București de a învăța un semestru la București. Pe lângă articole, autorul prezintă și contextul instituțional al lui Venczel, care a avut un rol esențial în orientarea sa către metoda monografică, oferind un spațiu spiritual și științific prolific tânărului Venczel în căutarea metodelor științifice riguroase de a cunoaște realitățile sociale ale vremurilor sale.

Ultimul studiu este semnat de către András Tóth-Bartos și poartă titlul „Politica agrară maghiară din Transilvania și activitatea lui Venczel József (1940–1945)”, unde este detectat rolul și locul lui Venczel în cadrul analizelor problemei agrare din Transilvania în perioada menționată în titlu. Pentru o mai bună înțelegere, ca prim pas, autorul prezintă, pe scurt, reforma agrară din România din 1921, concentrându-se, mai ales, asu-

pra efectelor economice și sociale ale reformei. În plus, reforma agrară din Transilvania a avut și un aspect etnic. În 1940, când Transilvania de Nord a redevenit parte a Ungariei, Venczel, care, pe lângă cercetările monografice realizate în Transilvania a devenit și unul dintre cel mai experimentați experți ai problemei agrare, a fost numit director al secției de statistică a Asociației Economice Maghiare din Transilvania. În această calitate el a condus cercetările legate de analiza efectelor reformei agrare din Transilvania din 1921. Această cercetare, pe lângă cea agrară și economică, a cuprins și analiza documentelor și studiilor care abordau într-un fel sau altul reforma agrară din România, începând de la articole științifice și ajungând până la disertații de doctorat și cărți de specialitate. Însușind cercetările descrise mai sus, Venczel publică rezultatele într-o carte – de fapt singura carte care i-a apărut în viață – menită să devină baza unor noi reforme agrare. Până când Venczel elaborează această recomandare, susținută pe premise științifice și nu politice, contextul politic se schimbă iarăși radical: bazele reformei agrare recomandate de Venczel, deși sunt momentan apreciate, nu sunt luate în considerare deoarece România devine o țară socialistă în care prioritatea a fost acordată industrializării, și ca urmare, problema agrară a devenit, iarăși, secundară.

În concluzie, acest volum, deși are un caracter de mozaic, singurul fapt comun fiind opera lui Venczel, are meritul de a readuce în actualitate un personaj uitat, sau, cel puțin, pe nedrept „nepromovat”, fiind primul maghiar sociolog și demograf de profesie din Transilvania, care a pus și bazele instituțiilor de educație din acest domeniu.

Bibliografie

- Telegdy, B. (2015) Venczel József módszertani felfogásának alakulása. [Evoluția concepției metodologice al lui József Venczel]. *Pro Minoritate*, 24, 1, 28–39.